

Проф. др Драган Тодоровић

Продекан за финансије

Департаман за социологију | Филозофски факултет у Нишу

РОМИ НА ТАЛАСИМА НОВОПРОТЕСТАНТИЗМА (ПРОТЕСТАНТИЗАЦИЈА РОМА ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ)

Увод: Протестантизам и Роми

Роми су вишерелигијски и вишеконфесионални народ Балкана, који је на свом историјском путу загубио прапостојбинску веру, пригрливши религију већинског окружења. У Србији су баштиници хришћанства и сунитског ислама, али се њихово традиционално хришћанско (православно/римокатоличко)/исламско религијско-вероисповедно биће последњих година озбиљно нарушава упливом протестантизма, са трајним импликацијама на њихов идентитет.

Резервисаност и неповерење одређивали су у прошлости понашање официјелних религијских структура и црквених великодостојника иних провенијенција према Ромима као верницима. Проблем лежи у незаинтересованости црквених институција и високих служитеља на које се угледа паства. Православне цркве и Исламска заједница нису никад оформиле посебна тела за мисионарење међу Ромима, а локално свештенство држало се подаље од ромских гета, у којима се одвијао свакодневни живот. Поводећи се за исказаном небригом, вероисповедна браћа са зазором их је поглеђивала на молитвама у храмовима или свечарским поворкама, а нису изостајали ни изливи религијске нетрпељивости.

Протестанти у југоисточној Србији, користећи незаинтересованост традиционалних цркава, отворили су се за ромске проблеме, са много хришћанске љубави укључили их у постојеће групне активности и подстакли на одбацивање непримерених понашања и изградњу новог, у Светом писму утемељеног, идентитета.

Хијерархија начина протестантизације

Српска православна црква, Римокатоличка црква и Исламска заједница са зазором укључују у свој вернички корпус Роме, образлажући то њиховим скромним богословским знањем и ритуалном недисциплином, додатно подупртим фатализмом, раширеним сујеверјем и магијском праксом. Истраживачи извештавају о томе како је њихов верски живот поприлично неартикулисан и да је најчешће мешавина елемената из више религија и паганских култова, с обзиром да су као народ дијаспоре загубили своју првобитну изворну религију.

Важно је напоменути да су Роми, без обзира на верски синкретизам, веома религијски толерантни. То што наше велике верске заједнице не брину о Ромима и што су запустиле било какав пасторални рад међу њима, изазвало је њихову тешко заустављиву конверзију у протестантизам. Прелазак на протестантизам донео је Ромима много тога што им је било ускраћено у православљу, римокатоличанству и исламу: достојанство и уважавање, бригу и скрб, наду и перспективу.

Како гледамо на одвијање процеса *евангелизације, преобраћења и прозелитизма* међу Ромима?

Мисионарење – Протестантске верске заједнице које данас делују у Србији на свој рад међу Ромима гледају као на чисто мисионарење. Сагласни смо са оваквом оценом у

случајевима када се ради о малобројним Ромима који се нису декларисали ни као верници хришћанске вере, ни као припадници ислама.

Преобраћење – Велики је број Рома који се јесу привели хришћанству или исламу, али су те везе најчешће и остајале на нивоу формалне припадности и недовољном познавању верских учења.

Прозелитизам – Има Рома који спадају у ред класичних, црквених верника Српске православне цркве, Римокатоличке цркве или Исламске заједнице, са изграђеном религијском свешћу и израженом религијском праксом. Мада оне то никада неће јавно признати, протестантским верским заједницама стало је да у својим редовима имају и такве вернике.

Резултати нашег истраживања указују да се досадашње ангажовање посматраних нетрадиционалних верских заједнице у југоисточној Србији може у гро случајева описати као *мисионарење*, међу Ромима неартикулисаних верских потреба, а затим и као *преобраћивање*, малобројних Рома чије се отанеле споне с конфесијом из давнина очитују још једино у смртним обредима и презименима код мухамеданаца, односно посмртним и славским ритуалима код православца. Захваљујући, најпре, незаинтересованости верских вођа Српске православне цркве и Исламске заједнице, највише успеха у ширењу учења Исуса Христа имали су јеванђеоски хришћани, следе адвентисти, затим Јеховини сведоци, док су на зачељу баптисти. Сви они поседују не превише бројно, али стабилно верничко језгро, на чијем се уздицању у питањима вере тек има радити, посебно с најмлађим генерацијама. Тада можда буде било више места за причу о *прозелитским* настојањима, која углавном данас изостају.

Фактори протестантизације Рома

Мноштво разлога који погодују конверзији ромских православних, католичких и верника ислама на протестантизам могу се систематизовати у четири групе: *социјално-економску* (услуге милосрђа, образовање, саветодавне услуге, медицинска помоћ, економски развој), *богословску* (личност пастора, служба на матерњем језику, постојање чистих ромских цркава, суштина верског учења), *културну* (улога песме, музике и игре у служби, неспутаност емотивног доживљаја и испољавања вере, присност у личном контакту и брига о породици и деци као одлика традиционалног ромског културног обрасца) и *политичку* (залагање за религијске слободе и једнакост свих верских заједница, борба за људска и политичка права Рома).

Масовнији одзив *старијег ромског становништва* зову мањинских верских заједница две деценије уназад у југоисточној Србији првенствено је био мотивисан њиховом **каритативном** делатношћу (*пажња* која је посвећивана њиховим *материјалним* потребама). Следили су **богословски** разлози (*одговори* на изречене молитве /исцељења, оздрављења, чуда/ и *ширења* приче о томе међу најближим познаницима, уз поступно упознавање са значајем Светог писма). На трећем месту нашли су се **културолошки** разлози (*срдачности* и *отворености* у контакту коју су према њима изражавали Срби верници и традиционална ромска приврженост *музичким садржајима*, саставним елементима протестантских богослужења). **Политички** разлози, на начин политичке артикулације захтева за свеопштом интеграцијом које испоставља данас пентекостализам у латино-америчким или афричким земљама, још увек се *не препознају* као важни међу ромском мањином у југоисточним српским крајевима.

Новије генерације преобраћеника, међутим, у први план истичу **богословске** и **културолошке** разлоге, **социјално-економски** губе на значају, а **политички** су и даље на зачељу мотива за ромско приступање малим верским заједницама.

Учинци протестантизације Рома

Продирање протестантског научавања међу Роме у југоисточној Србији, интензивније две деценије уназад, покренуло је процес *преобликовања њиховог колективног идентитета*. Присаједињење „богоизабраном народу“, који ће задобити спасење веровањем у Исуса Христа, темељно је реконструисало њихов свакодневни поглед на свет и схватање будућности. Тако се *Rromanipe(n)* – „Библија ромског народа“ – преосмишљава и прилагођава савремености. Обликују се основе „нове ромске заједнице“, урођене у реформацијско наслеђе.

Очигледни су бољици у протестантским ромским домовима под утицајем верског учења:

1. коренито се преображавају породични односи, у смислу међусобног уважавања чланова домаћинства и поштовања договореног,
2. уљудност прати свакодневне додире са неевангелизираном родбином и неромским комшилуком,
3. одустаје се од порока: псовки, клетви и трачарења, лажи и обмане, цигарета, кафе и пијанства, коцке, туче, крађе, проституције, све до наркоманије, ако је икада и било међу Ромима, а има је,
4. ромске махале нису више синоним за неред, преступништво и крупан криминал, обрачуне и полицијско присуство,
5. предупређују се прерано брачно заветовање и невенчани бракови,
6. осуђују се уговарање, куповина или отимање младе, прељуба и раскид брака,
7. деца се подстичу на завршавање основношколског и започињање средњошколског образовања,
8. увећава се писменост и говорничко умеће верника,
9. побољшавају се хигијенске навике и развијају здрави стилови живљења,
10. стичу се „биографије на тржишту рада“: пропагира се труд и напоран рад у сваком поштену и богоугодном послу, под руку са штедљивошћу и скромношћу у захтевима.

Под утицајем новоусвојеног религијског погледа на свет, срж етничке и културне самобитности припадника ромског народа – *Rromanipe(n)*-а – у новом добу засниваће се на следећим „амблемима дистинкције“:

1. седетарни начин живота, насупрот номадству и чергарењу,
2. неговање ромског језика – више као израз поштовања и потврђивања традиције, мање зарад удаљавања од нерома,
3. етничка изузетност копни у сусретању с Богом (поистовећивање са уједињеном и хомогеном етничком групом смењује идентификација са религијском припадношћу),
4. успоставља се нова религијска граница између преобраћених и непреобраћених – негдашње универзално разликовање „Ми, Роми“ и „Они, Гаџе“ замењује се поделом на „Ми верујући (Роми и нероми протестантске вере)“ и „Они, неверујући (Роми и нероми изван протестантизма)“;
5. рedefинише се концепт церемонијалне чистоће (*magerdo* или *mahrmo*), односно ромске „чистоће“ и неромске „прљавости“ (сарадња с „браћом и сестарама у Христу“ руши баријере створене традиционалним додељивањем улоге „нечистих“ окружујућим народима);
6. „чистота крви“ уступа место „чистоти у Христу“: избор партнера искључиво на ендогамној основи замењује се одабиром са конфесионалним упориштем, уз проширивање етничког колорита;
7. традиционално „бити, а не имати“ преиначава се у „имати, а не бити“ – несигурну егзистенцију засновану на традиционалним начинима преживљавања (експлоатација маргиналних ресурса – сакупљање секундарних сировина) замењује

„теологија просперитета“: укључивање у свет привређивања „гаца“, материјално имућство и приватно власништво над добрима;

8. групни ауторитет и строго одређени однос према старијима преноси се на личност пастора: уз посредовање божанске речи, верски вођа задужен је и за разрешавање фамилијарних размирица и контакте са надлежним локалним властима;

9. традиционалне норме и обичајна правда („ромски суд“) замењује повиновање божанским законима и овосветовном правном систему;

10. одбацују се празници из религијског циклуса православца и муслимана (слављење крсне славе, позивању попова и хоџа у сопствене домове, посета родбини и пријатељима у време литија, придржавање Рамазана и Курбан Бајрама, сунећење деце, молитве пет пута дневно); баптисти и пентекосталци задржавају светковину рођења и ускрснућа Исуса Христа, у интимном породичном кругу и заједничарењем са браћом и сестрама у верском храму;

11. одриче се празновање надрелигијских, јединствених празника свих Рома света (Ђурђевдан, Василица, Бибија) зарад поштовања нове религиозне и социјалне дисциплине;

12. навлачење „новог религијског одела“ подразумева удаљавање и од *обрета* (традиционалне медицине, гатања, бајања и врачања, приношење животињске жртве, посета култним местима) и *веровања* из паганског циклуса (приче о вилама, вештицама, вампирима и другим натприродним бићима, сновиђења).

На какве су реакције наилазили на протестантизам преобраћени Роми међу сународницима, али и међу већинским српским становништвом православне вере?

Уносећи протестантска начела у ромске мале и рушећи многолетне обрасце друштвене и културне комуникације, „хришћани на трећи начин“ испрва нису могли да рачунају на подршку сународника својим идејама, тежњама и поступцима. Потреба да сопствену побожност „обуку“ у другачије духовне одежде и заједничарење са браћом и сестрама српске националности нису сагледавани као ново поглавље ромске еманципације и интеграције у већинско окружење.

Најтеже је било усамљеним „новопокрштеницима“ у свакодневним односима са члановима породице, многобројном својом и непосредним комшилуком, традиционалним православцима или муслиманима. Стајали су пред вечитим императивом: издржати притиске и не отпасти од вере, али и разговарати о религијским темама и приближити живот у цркви неверујућима. Конфликтне ситуације избијале би између супружника или међу супружницима и њиховим родитељима: једни уроњени у устаљене културне обрасце, други спремни да раскрсте са обичајима и традицијом. Жене кришом од мужава, а деца у страху од родитељске казне посећивали су богослужења, настојећи да се придржавају упутстава са проповеди.

Промене, пак, унутар породичног круга и на економском плану скренуле су пажњу на плодотворне учинке протестантизације ромских домаћинстава. На крају, прихватили су их они који су их добро упознали, док је одбијање опстало међу онима који их не познају.

Са своје стране, већинско јавно мњење је испочетка у први план истицало напетости и разлике: провокацијама и увредама дочекиване су упростојене пентекосталне групе у кретању градским улицама ка одредишту недељног богослужења или се љутито приговарало због, кроз широм отворене прозоре молитвених домова допирућег хорског певања и прегласне музике. Поступно су побољшавани добросуседски односи и формирана основа за дијалог: благонаклоно се гледало на мушкарце који се не опијају и уважавају супруге и децу, као и на уредне, лепо обучене и

домаћинству наклоњене жене са васпитаном децом. Ромске „фавеле“ нису се посматрале само са безбедне даљине; из њих су, оснажени вером, почели да пристижу мушкарци и жене припремни за укључивање у функционисање преовлађујућих социјалних образаца.

Још увек је, међутим, рано за изрицање оцена о доприносу „трећег крака хришћанства“ пожељној интеграцији Рома у српско друштво. Она ће уследити тек у другој фази протестантизације, ослањајући се на плодове еманципације и социјалне укључености.

За сам крај рада, износим следећу тврдњу: *преко Рома и позитивних утицаја* које протестантизам има у њиховом животу, српско друштво је у прилици да упозна и прихвати хришћане протестанте у целости. Истовремено, Ромима, припадницима „трећег крила хришћанства“, омогућиће се да постану управо оно чему теже сви верујући хришћани: да буду со и светло другима у својој заједници.